

TEKENS AAN DE HAAGSE MUREN

Al lang voordat iemand zich zorgen maakte over vervuiling van het straatbeeld werden muren van huizen en bouwschuttingen in de steden beplakt, beschilderd en volgehangen met uithangborden van ambachtslieden en overheden. Het is de schreeuw om aandacht, een eeuwenoud fenomeen, dat eind 19^e eeuw met de opkomst van de moderne reclame een nieuwe vlucht nam.

Naast de papieren affiches ontstond ook een meer permanente variant: de geschilderde muurreclame. Rond 1920 nam dit fenomeen zulke grote vormen aan dat er een storm van

protest opstak en er een aparte organisatie werd opgericht die zich inzette voor behoud van het authentieke stadsbeeld: de Bond Heemschut. Inmiddels een eeuw later staat diezelfde Heemschut vol overtuiging achter bescherming van de historische muurreclame. Zo kan het gaan!

Geschilderd op Haagse muren

Den Haag heeft evenals veel andere steden een rijke traditie in geschilderde buitenreclame. In de stad zijn in de loop van de tijd vermoedelijk vele tientallen muurreclames te zien geweest. Die zijn op oude ansichtkaarten en foto's nog wel te herleiden. De meest markante schilderijen bevonden zich in het Spuikwartier op blinde muren en bouwschuttingen. Door sanering en stadsdoorbraken kwamen op diverse locaties in het centrum bouwschuttingen, die door de gemeente nuttig werden verhuurd voor muurreclames en affiches. Al in 1921 was hiervoor een aparte reclameafdeling opgezet, die eigen 'Algemeene Voorwaarden van verhuring' hanteerde. Niet alleen kwamen particuliere muren voor reclame in aanmerking, maar ook gemeentelijke schuttingen, trafozuilen ('peperbussen') en muurvlakken. De gemeente hanteerde prijzen van f 4,- per m² per jaar voor muurvlakken en f 2,- voor schuttingen. Dit beleid stuitte overigens wel op tegenstand. De VVV uitte haar ongenoegen over een reclame op een muur op de boulevard en wees op de daarmee gepaard gaande negatieve invloed op de stad..., "om der wille van eenige inkomsten onze stad haar intiem en fraai karakter, d.i. een deel van haar aantrekkelijkheid voor den vreemdeling zal inboeten".

Ondanks de negatieve reacties nam de muurreclame in het interbellum in Den Haag een grote vlucht. Ook in de wijken rondom het centrum verschenen op grote blinde muurvlakken geschilderde reclames. Vooral de muren op hoeken van drukke doorgaande wegen, zoals de Loosduinseweg, waren zeer geliefd. Van de grote diversiteit aan muurreclames, van letterreclames tot bijzondere reclames met figuren, resteren er tegenwoordig nog zo'n 50, waarvan een groot deel fragmentarisch. De Stichting Haags Industrieel Erfgoed (SHIE) maakte in 2004 een inventarisatie hiervan en gaf een routeboekje uit met de meest markante schilderijen en hun verhaal.



Muurreclame op de zijgevel van Fred. Hendriklaan 234



Op zijgevel van Johan van Hoornstraat 44

Muurvlakte te huur

Niet alleen de gemeente zag dat de muurreclame een lucratieve inkomstenbron was, ook reclamebureaus zagen hun kans schoon om hiervan te profiteren. Zij benaderden eigenaren van geschikte muren en regelden voor hen de verhuur voor de reclame. Uiteraard maakten dergelijke bureaus ook reclame voor hun activiteit. Ze kondigden dit aan op 'hun' muren met de slogan 'MUURVLAKTE TE HUUR'. Het bedrijf dat reclame maakte, betaalde een bedrag per m². Als men niet meer betaalde, ging de kwast erover en volgde een nieuwe reclame van een andere ondernemer.

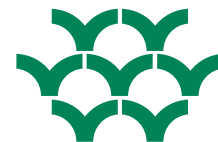
De gevleugelde kreet van de reclamebureaus werd in 2005 de naam van het restauratieproject dat de SHIE startte. De eerdergenoemde inventarisatie was hierbij uitgangspunt om een representatieve selectie te maken van te restaureren geschilderde muurreclames. Gekozen werd voor een tiental muurreclames of beter gezegd muren met reclames, verspreid over de stad en van diverse kwaliteit en herkomst. De campagne begon met de meest bijzondere muurschildering van Den Haag aan de Brouwersgracht (zie voorblad). De start van het project werd mogelijk gemaakt door subsidies van het Prins Bernhard Cultuurfonds en Fonds 1818. Bij de volgende restauraties bleef Fonds 1818 de SHIE trouw, geassisteerd door de gemeente. Bij grote restauraties, zoals die in de Tasmanstraat, sprongen ook andere partners bij. Natuurlijk trok de SHIE bij de restauraties ook steeds op met de eigenaren van de panden en zocht contact met andere buurtbewoners. Iedere oplevering werd feestelijk afgesloten, waarbij iedereen welkom was.

In 2013 werd het project MUURVLAKTE TE HUUR afgerond

met de restauratie aan de Frederik Hendriklaan. Bij de oplevering zegde wethouder Monumentenzorg Joris Wijsmuller toe, dat de gemeente voor het onderhoud van de gerestaureerde muurreclames zou zorgen. Daarmee is de zorg voor dit geschilderde erfgoed weer terug waar dit behoort. Inmiddels zijn al drie jaar restauraties en onderhoud aan de reclames gedaan door Jenny Melissen en René Klarenbeek, vaste restauratoren van het project.



Frederik Ruyschstraat, op zijgevel Valkenboskade 211



De selectie

De eerste restauratie was in 2005 de reclame van Reuser & Smulders aan de Brouwersgracht. Dit is een bijzonder exemplaar door de afbeelding van de koffienippende heer in zijn markante kleurrijke kleding. De locatie is misschien wel de meest bekende in de stad, in een buurtje waar nog veel herinneringen zijn te vinden uit het rijke industriële verleden van Den Haag. In hetzelfde jaar volgde de reclame van schildersbedrijf Logher in de Johan van Hoornstraat. Opvallend is dat hier een van de makers van een schildering in beeld wordt gebracht. Er volgde een bijzondere afbeelding in de Molenstraat, een geschilderde reclame op houten achterwand van de rijwielhersteller Van Herwaarden. Een reclame in de Frederik Ruyschstraat, hoek Valkenboskade, markeerde een geheel ander aspect. Hier was een markante stucijst bewaard gebleven zonder schildering, althans op het eerste gezicht. Na onderzoek bleken er vier reclameschilderingen voor het stucadoorsbedrijf Van der Waart onder de moderne deklaag te zitten. Nadere analyse leidde tot het besluit om de meest complete schildering te reconstrueren in de historische originele standolieverf. Eén van de oudste schilderingen die onderdeel van het project uitmaakten, is de autoreclame van Van Osselen in de Kazernestraat uit ca. 1905.

Tot slot, de meest tot de verbeelding sprekende restauratie was die in de Tasmanstraat, op de zijmuur van een drukkerij met woning. Hieraan is een heel verhaal verbonden over een stoomtram, een halte ervan en wel twintig over elkaar geschilderde reclames. De omvang maakte het noodzakelijk om deze restauratie in twee fasen te doen. Het uiteindelijke resultaat mag er zijn en is te zien op pagina 15 van aflevering 2018-1 van Ons Den Haag.

Dankzij het SHIE-restauratieproject blijven de geschilderde historische reclames nog lang zichtbaar; zij vormen een onderdeel van de rijke schakering van tekens aan de wand in de stad.

Bronnen:

- P. Nijhof en J.J. Havelaar, *Tekens aan de wand. Geschilderde muurreclames in Nederland*, Rotterdam 2012
- shie.nl/projecten/muurvlakte-te-huur
- Het gidsje *Muurvlakte te huur. Een route langs industrieel erfgoed (6)*, te koop bij de VVV en de SHIE

[Koos Havelaar, tekst en foto's](#)



Kazernestraat 41